

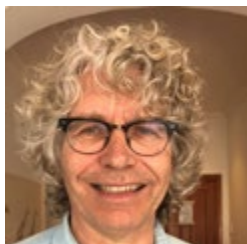
Naturvernforbundet
Hordaland

#2 – 2023 • 47. årgang
Medlemsmagasin

NaturVest

Gondol til Rossnos • Vestlandske kystfjell • Nye lokallag
Nytt byråd i Bergen • Arealsaker i Bergen
Ulovlige skogsbilveier

Vi må bli flere med utestemme

Tekst: Tom Skauge

Vi kan nå registrere tre alvorlige utviklingstrekk for klima og miljø globalt, i Norge og på Vestlandet.

Norge er en sinke i Europa. Vi skal redusere utslipp av klimagasser med 50–55% innen 2030. Fra referansemålet i 1990 har vi klart å redusere med vel 5%.

Statens vegvesen (SVV) fortsetter med bulldoserforvaltning. Hordfast blir nå planlagt for ny reguleringsplan. Planen gir dobbelt så mye klimagassutslipp i byggeperioden, som alle de andre planene til sammen som SVV har foreslått. Hordfast ødelegger dobbelt så mye myr som alle de andre planene foreslått for Nasjonal transportplan (NTP) til sammen.

Naturavtalen fra Montreal gir oss fantastisk drahjelp i saken: Verden må bevare 30% natur på land, 30% sjøareal og restaurere 30% ødelagt natur. Vi har i høst sendt ut brev til hver eneste nyvalgte representant i kommunestyrene i Hordaland.

Likevel: Likegyldigheten og apatien for å stoppe klimautslipp og bevare natur er akutt for mange av oss. Altfor få av våre mange medlemmer – mer enn 3700 – er aktive. Her har vi mye å lære av Besteforeldrenes

klimaaksjon og Natur og Ungdom (NU).

Om du fortsatt mener Naturvernforbundet kraftfullt skal tale naturens sak: Bli med i organisasjonsarbeid, demonstrasjoner og ta kontakt med dine politikere.

Etter vårt brev til lokalpolitikere om naturavtalen: Spør hvilke planer de har for planvask. Spør om de vil lage en interpellasjon i kommunestyret for å høre hvilke planer rådmann og partiene har for arbeidet med kommende arealplaner, som bestemmer hvilke områder som kan bli beskyttet mot utbygging av vei, boligfelt uten kollektivdekning, hyttefelt, skogsbilveier, vindmøller til fjells og industriområder.

Og trenger du drahjelp for å hente tilbake tro og optimisme, les klimautvalget 2050 sin rapport. De viser at det finnes en realistisk vei – selv om den krever mye av oss alle.

Nyttige lenker

- naturvernforbundet.no/hordaland/montrealavtalen-for-natur
- arealplaner.no
- hoeringsradaren.no/?fylke=46
- klimautvalget2050.no

NaturVest er medlemsbladet til Naturvernforbundet Hordaland som gis ut to ganger i året.

Naturvernforbundet jobber for å ta vare på naturen gjennom å engasjere oss i store og små saker, bygge allianser, fremme kunnskap og foreslå løsninger. Vi er over 36 000 medlemmer med 104 lokallag og fylkeslag i alle fylker, og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av det verdensomspennende miljøvernnettverket Friends of the Earth.

Fylkessekretær

Pål Fidjestøl
(vikar for Synnøve Kvamme)

Redaktør

Mona Maria Løberg

Bidragstere

Jeanette Tennebekk
Mona Maria Løberg
Tom Skauge
Ida Helene Holm Hansen
Christen Winterthun
Torbjørn Høitomt
Gunvar Mikkelsen
Lena Teigland
Ingvild Sundal Joys

Annonseansvarlig

Sverre A. Stakkestad
sverre@gmk.as
Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Mona Maria Løberg
mm@naturvernforbundet.no

Trykk

Aksell

Opplag

3050

Framsida

Villreinen trenger villmark. Derfor er det viktig at naturen i Sysendalen får være intakt! Foto av Gunvar Mikkelsen.

NaturVest
v/Naturvernforbundet Hordaland
Bredsgården 1E
5003 Bergen

Tlf. 55 30 06 60
naturvest@naturvernforbundet.no
naturvernforbundet.no/hordaland

NaturVest oppfyller miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosess.

Papir: 100g Cyclus Offset
100% resirkulert

Se også www.svanemerket.no

Innhold

- 2 Leder
- 3 Kortnytt
- 6 Restaurering på Rapeneset
- 7 Valgkomiteen vi ha større mangfold
- 8 Gondol til Rossnos
- 11 Skogsbilvillvest
- 16 Bit for bit
- 17 Fra arkivet vårt
- 19 Nytt byråd i Bergen
- 20 Kokstaddalen
- 21 Marineholmen
- 22 Et vekstår for organisasjonen
- 23 Vestlandske kystfjell
- 24 Baksiden

«Det finnes ikke et system» – ta deg sammen a'!

sa Atle Antonsen ironisk om plastsorteringen i Norge, i reklamefilmen for Grønt Punkt Norge for en del år siden. Joda, systemet finnes på Skedsmokorset. Vi besøkte anlegget til ROAF etter ansattsamlingen i oktober. Her sorteres avfall fra 200 000 innbyggere på østlandet. Anlegget klarer å skille flere typer plast fra hverandre, som til slutt blir pakket og solgt videre. Renovasjonsbedrifter i andre deler av landet samler plast og selger videre, men har ikke egne ettersorteringsanlegg – enn så lenge. Foto: Mona Maria Løberg

Kortnytt

Foto: Mona Maria Løberg

Krav fra EU gir mindre avfall

Som tidligere år har vi markert oss med en rekke arrangementer i Gjenbruksuken, et motsvar til kjøpepresset vi alle opplever under Black Week.

På frokostmøtet «Hva gjør vi med platen?» beskrev Joakim Gulliksen fra Naturvernforbundet, hvordan krav fra EU påvirker avfallsbransjen og bedriftene

som setter plastprodukter på markedet. Norge adapterer de fleste kravene som EU innfører, og flere er på vei. Nå blir det f.eks krav til hvor mye av avfallet som skal gjenvinnes, og ikke bare brennes. Det er også krav til hvordan produkter skal utformes slik at de kan repareres og gjenvinnes.

Toralf Igesund fra BIR fortalte

hvordan de må bli flinkere til å øke sorteringsgraden av avfallet, og vurderer flere tiltak for å nå målene. Anne Merete Samnøen fra Q-meieriene fortalte hvordan de ble inspirert til å tenke nytt. De gikk gjennom en prosess hvor de klarte å spare mange tonn plast årlig ved å endre designet av emballasjen.

Hvorfor ser naturmangfold så ofte ut til å tape overfor andre interesser i konsekvensutredninger etter Statens vegvesen sin håndbok V712?

Dette er tittelen på Elise Gulseth sin masteroppgave fra 2023. Hun skriver at det økonomiske bakteppet bidrar til at naturmangfold må vike for samfunnsutvikling og økonomisk vekst.

Hun viser også at metodikken i Statens vegvesens håndbok V712 praktiseres ut fra enkeltprosjekter. Det fører til

bit-for-bit-utbygging, og at man mister oversikt over hvor mye natur som bygges ned.

Les mer om dette, og restene av funnene:

Gamle planer kan oppdateres

Noe som virket lurt for 20 år siden, er kanskje ikke like lurt lenger. Mange gamle kommuneplaner som ikke er i tråd med dagens mål om naturvern og miljø, bør revideres.

Noen føler seg kanskje bundet av gamle planer, men det er ikke noe i veien for å trekke tilbake en plan. Med mindre det allerede er gitt byggetillatelse – da må kommunen forvente at det kan komme erstatningskrav.

'Alle' er enige om at gamle og utdaterte planer må oppdateres. Men det er ressurskrevende å gå gjennom gamle planer, og en slik planvask er derfor vanskelig å gjennomføre for kommuner med få ressurser.

Vi har lagt merke til at Bergen kommune er i gang med arbeidet. De har varslet oppheving av flere gamle planer. Det er veldig bra!

Energismart i ny drakt

Når du sparer strøm, sparer du også naturen. Og det er mye energi å spare i boligene våre!

Vi har relansert energismart.no og samlet tips om hva du kan gjøre for å spare energi. Alt fra små grep – til større investeringer som gjør huset ditt bedre å bo i.

Lyttetips

Man kan bli litt motløs om dagen. Verden er mørk på flere måter. Ingvild på Hordalandskontoret har laget en spilleliste som kanskje kan få motivasjonen tilbake. Den setter ord på noen av tingene man kan føle på når man er opptatt av hvordan det går i natur- og klimakrisen. Lytt her:

TAKK TIL ALLE SOM RYDDER!

Dere gjør en viktig jobb for Bergens innbyggere, både mennesker og andre organismer!

BERGEN
KOMMUNE

skyss.no

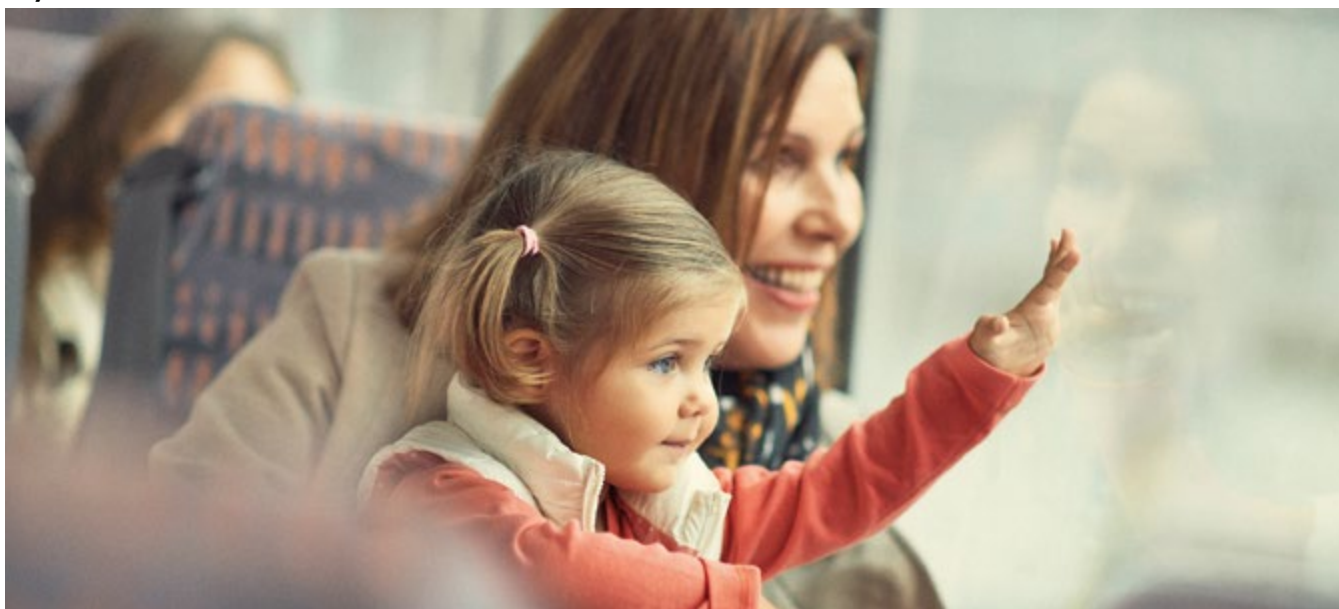

Foto: Fred Jønn

Reis miljøvenleg i heile Vestland!

Reis kollektivt og bidra til eit betre miljø. Last ned appen «**Skyss reise**» eller gå inn på **skyss.no** for å planlegge reisa. Spar miljøet – reis kollektivt. God tur!

skyss

Restaurering på Rapeneset

Stor, frivillig innsats for å skjøtte kystlyngheien.

Tekst: Jeanette Tennebekk

På Rapeneset ble det på 50 og 60-tallet plantet sitkagran, som nå er blitt nær hogstmoden. Den sprer seg utover mot Rapeneset og man må gjennom en tettvokst siktaskog for å komme seg frem. Så åpenbarer det seg et nydelig område med både kystlynghei, myr og våtmark. Og ikke minst en nydelig havutsikt. Her har vi observert både oter og havørn, og det er ellers et rikt fugleliv.

Steinalderbosetninger

Langs Steinalderstien utover mot Rapeneset er det til nå funnet rundt 20 steinalderbosetninger, og den første bosetningen ved Fosnstraumen er datert 11 000 år tilbake. Dette tyder på at det også var godt fiske og mye mat å finne langs fjæra. Bosetningene er automatisk fredete kulturminner og skaper noen utfordringer for skjøtselsarbeidet. Men vi

har ikke gitt opp. Med hjelp fra fylkeskonservatoren har vi fått gode råd og veiledning.

Stort engasjement

Med midler fra statsforvalteren har vi siden 2020 gjennomført 11 dugnader på Rapeneset. Noen av de mest dedikerte frivillige har til og med arbeidet med hogstrydding på eget initiativ.

I løpet av disse årene har vi ryddet grovt regnet 80 dekar med sitkagran av varierende tetthet, og mobilisert 170 frivillige både fra Bergen, Austrheim og Alver. Til og med vossinger, sunnhordalendinger og folk fra Øygarden har dukket opp.

I fjor var Nordhordland brann og redning med på lyngbrenningskurset vi hadde med Mons Kvamme og Tormod Magnesen. Og nestleder Pernille Bonnevie Hanssen deltok

sammen med oss på den store granryddedagen i 2022.

Prosjektet har virkelig skapt stort engasjement! Opp gjennom årene har også internasjonale studenter deltatt på dugnadene, og de har fått seg en eksotisk opplevelse med sitkahogst, bålbrenning og norsk kystlandskap på sitt beste.

Takk for støtten så langt

En spesiell takk går til lokallagsleder i Naturvernforbundet Nordhordland Jan Nordø og Haldis Dyrøy, som med stort engasjement har stilt opp på hver dugnad. Dugnadsleder Tore Dagsland Halderaker skal også ha stor takk for å ha bidratt til at mange dugnader ble gjennomført. Vi er også veldig takknemlige for våre nye dugnadsledere Emil Markussen, Kristina Voll og Agnes Thunem.

Og ikke minst takker vi Statsforvalteren i Vestland for mangeårig støtte, samt Vestland fylkeskommune hvor vi fikk støtte i oppstartsåret.

Kursing

Vi har hatt dugnadsledersamling, førstehjelpskurs, motorsagkurs og laget en HMS-veileder tilpasset disse dugnadene. Det gjenstår blant annet en del skogrydding langs stien ved plantefeltet og utover på neset. Lyngen trenger å fornyes gjennom lyngbrenning. Nå er vi godt rustet til å fortsette arbeidet i 2024.

SKAL HA STOR TAKK. Tore Halderaker er en av de frivillige som har gjort en stor innsats på dugnadene.

Etablere blomstereng i Vestland?

Oppdrag blomstereng er et skoleprosjekt der tomme gressplener blir til blomstrende enger, til glede for ville, pollinerende insekter og barna i skolens nærmiljø.

Elevene får bli med på et inspirerende undervisningsopplegg med turer ut i nærmiljøet sitt, og praktisk øvelse i

naturkunnskap. De sanker frø fra ville blomster og lager blomstereng på skolen eller i nærområdet. Da er de med på å redde insektene.

Alt undervisningsmateriellet ligger tilgjengelig på oppdragblomstereng.no og er klar til bruk. Oppdraget passer best for 1.- 5. trinn med oppstart til våren.

25 skoler i Bergen er allerede med! Vil skolen i ditt nærområde også lage blomstereng? Spør lokallaget ditt om de kan hjelpe til med dialog i kommunen.

Ta kontakt med prosjektansvarlig på epost jt@naturvernforbundet.no for spørsmål eller mer info.

I takt med tiden

Valgkomiteen vil gjøre organisasjonen mer mangfoldig. Det har Naturvernforbundet – og resten av samfunnet – godt av.

Tekst: Mona Maria Løberg

Nå skal fylkesstyret vårt bli mer mangfoldig. Det har valgkomiteen signalisert, når de melder at de ønsker tips til kandidater innen 2. januar.

Større perspektivrikdom

Er ikke valgkomiteen fornøyd med dagens styre? Tone Salomonsen er leder i valgkomiteen og ler når jeg spør.

– Vi har et fantastisk velfungerende styre, men vi kan alltid bli enda bedre. En måte er å få økt mangfold. Det bidrar til større perspektivrikdom, og ved å få det kan vi favne bredere. Og da får vi enda gjennomslagskraft.

Men hvem er det vi trenger flere av i fylkesstyret? Jo, vi trenger flere etniske minoriteter, yngre voksne, kvinner og

styremedlemmer utenfor Bergen.

– Vi må se fremover, og ikke kritisere det som er, sier Tone.

Alle kan bli med

Hun er opptatt av at dette vil gjøre oss i bedre stand til å løfte opp andre, og nye miljøraker.

– Kvinner er minst like miljøengasjerte som menn, så det er ingen grunn til at det ikke skal være en god kvinneandel i styrene, sier hun.

Om vi lykkes med dette, vil vi få flere synlige rollemodeller. Og det vil igjen gjøre det lettere å rekruttere fra de gruppene som er underrepresentert. Da vil flere føle seg hjemme hos oss.

– Det er veldig fint og viktig, at alle skal bli med på det store miljøløftet. At

alle kan identifisere seg med Naturvernforbundet.

Mye kan gjøres

Tone forteller at det er mye vi kan gjøre for å inkludere flere. Man kan gjennomføre en inkluderingsworkshop, hvor man jobber med å finne tiltak sammen. Og det er viktig å se på hva vi kan gjøre for å få med flere med ulike funksjonsnedsettelse. Hvordan er lokalene, og er de universelt utformet? Det er noe vi jobber med allerede.

– Det tjener alle på, påpeker Tone.

Tilrettelegger du for en gruppe, så tilrettelegger du for mange andre også.

En statusoppdatering om gondol til Rossnos

Tekst og foto: Christen Winterthun

Rossnos er den høyeste fjelltoppen i Odda sitt nærområde og ruver 1408 meter over havet, på østsiden av Odda sentrum. Rossnos ligger i randsonen av Hardangervidda nasjonalpark, som kommunen har et særlig ansvar å forvalte. Arealmessig er Ullensvang kommune Norges største sør for Dovre. Høyfjellsplatået huser bl.a. den største villreinstammen i Europa på rundt 5 000 dyr, som nå er rødlistet.

Steile fronter

I 2020 ble Hardanger Lift etablert av Norwegian Experience og Ullensvang kommune med delt oppstartskapital. Planen var å etablere gondolbane fra «skalltaket» på den gamle smelteverkstomta i Odda sentrum og til toppen av Rossnos.

Planene har vært sterkt debattert i kommunen, med ja- og nei-grupper på i sosiale medier, og mange debattinnlegg i Hardanger Folkeblad. De steile frontene

har også vært kommentert i regional- og nasjonalpressen. Særlig villreinproblematikken har vært sentral i kritikken av banen, med nedbygging av natur i randsonene. Resultatet av kommunevalget og meningsmålinger, viser sterk lokal motstand mot planene.

Banen er tenkt å frakte 110 000 personer til Rossnos hvert år, som er svært mange. Det kan bli en ny inngangsport til Hardangervidda.

Under høringsrunden mottok kommunen godt over 100 merknader til planen, hvor de fleste stilte seg kritiske.

100 merknader til planen

Våren 2022 la Hardanger Lift frem planforslaget for Ullensvang kommune, etter et positivt kommunestyrevedtak om å undersøke grunnlaget for en gondol noen år tidligere. Planforslaget støttet seg på en konsekvensutredning (KU). Under høringsrunden mottok kommunen godt over 100 merknader til planen, hvor de fleste stilte seg kritiske. Også NVE og Statsforvalteren i Vestland var kritiske og fremmet motsegn, førstnevnte ift. flodbølgeproblematikken i kommunen og sistnevnte særlig i forhold til villreinen.

Samtidig stilte de antatte grunneierne av Rossnos (Håvås Sameige) seg negative til banen, og nektet grunnavståelse. Dette medførte at en annen grunneier, Olav Ragde, som mente seg å være den rettmessige eieren av Rossnos, inngikk avtale med Hardanger Lift om grunnavståelse, og tok ut søksmål mot Håvås Sameige for å bevise sin eiendomsrett til fjellpartiet. Ragde var finansiert av Hardanger Lift/Norwegian Experience, og således indirekte av Ullensvang kommune.

Saken stanset

Gjennom 2022 og 2023 har debatten rast og både

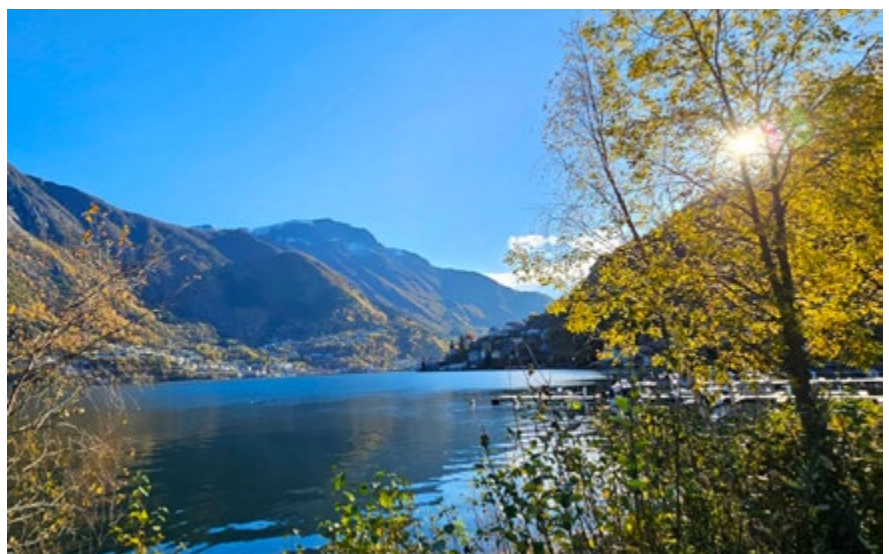
plansaken og søksmålet blitt behandlet. I plansaken stanset Statsforvalteren saken i realiteten med sitt motsegn. En meklingsrunde i mars 2023 mellom Hardanger Lift og Statsforvalteren endret ikke statens syn. Saken kan uansett vedtak hos Statsforvalteren løftes til departementsnivå, det har vi sett tidligere. Hardanger Lift har uansett varslet nytt planforslag våren 2024.

Høsten 2022 avsa jordskifteretten dom i saken om eierskapet til Rossnos, og gav sameiet fullt medhold. Saken ble av Ragde anket til lagmannsretten, som stadfestet dommen i august 2023. Ragde har nettopp anket dommen,

på to grunnlag. Det er ikke sikkert at høyesterett tar saken til behandling, og i tilfellet av behandling må domstolen mene at saken har prinsipiell betydning. Dersom anken ikke tas til følge i høyesterett, må Hardanger Lift/Ullensvang kommune i så fall gå veien om ekspropriasjon.

Svekket gondolplan

Konklusjonen og status så langt er uansett at gondolplanene er vesentlig svekket, både gjeldende plansaken, eventuell kommunestyrebehandling og i eiendomsspørsmålet. Det er bra for naturen og vi håper det holder helt ut!

Årets naturlige julegave

Gavekort på Fløirestauranten
Åpner våren 2024

Scan QR-koden for kjøp av gavekort på Fløirestauranten

Fløirestauranten

Akvariet | i Bergen

Ekte øyeblikk

Åpent hver dag.
akvariet.no

EKTE DYR
EKTE OPPLEVELSER

Skogsbilvillvest

Under turgåernes bein hviler søppel og fremmede arter. Synnøve Spangelo lot seg provosere av det hun så. Nå får det endelig konsekvenser.

Tekst: Ida Helene Holm Hansen

ILDSJEL. Synnøve Spangelo er en av de frivillige som over flere år har dokumentert og varslert om miljøkriminaliteten. Foto: Ida Helene Holm Hansen.

Det finnes omtrent 50 000 kilometer med skogsbilvei i Norge. For den vanlige turgåer virker dette uproblematisk, kanskje til og med positivt, da naturen blir mer tilgjengelig for flere. Men i skogsbilveienes masser finner vi spor etter en langt mer dyster historie.

Et kinderegg av forbrytelser

– Herfra og 300 meter framover er veien ulovlig på alle punkter, sier Synnøve Spangelo, frivillig i Naturvernforbundet Hordaland.

Sammen trasker vi oppover det hun omtaler som et «kinderegg av forbrytelser». Denne delen av skogsbilveien på Fanafjellet, som etter å ha blitt bygd til tross for avslag på søknad i 2018, ble lovliggjort likevel i 2022. Langstrakte fyllinger fulle av plastrør og betong, avfallshauger med asfalt og fremmede plantearter preger området.

Fire anmeldelser på to år

Men la oss ta et blikk bakover. Det siste tiåret har det blitt bygd en rekke skogsbilveier i Bergensområdet. Flere av disse har blitt bygd uten tilstrekkelige tillatelser, med bruk av forurensede masser og på måter som har medført store, ulovlige naturinngrep.

Den omfattende og systematiske dumpingen av masser med teglstein, betong, asfalt og annet søppel, har pågått i mange år. Og det har blitt lovliggjort av kommunen, tross lovbrudd og gjentatte varsler.

Vi og Hordnesskogens venner har fulgt, dokumentert og varslet om omfattende miljøkriminalitet siden 2014. I november 2018 politianmeldte vi for første gang forholdene på Fanafjellet. Siden har vi levert ytterligere tre anmeldelser tilknyttet ulovlige skogsbilveier.

En etterforskning ledet av frivillige

Det er ikke første gang Synnøve er på befarings på Fanafjellet. Da Finn Bøe, hennes kollega fra tiden i Hordnesskogens Venner, gikk lei av å skrive nytteløse bekymringsmeldinger i en endeløs ping-pong-duell med kommunen, skulle Synnøve gjøre et siste forsøk på å få oppmerksomhet rundt saken. I 2018 tipset hun derfor NRK. I et innslag på Vestlandsrevyen forteller ansvarlig entreprenør at uvedkommende har brutt seg inn og dumpet søppel, mens leder for etat for landbruk i Bergen kommune konstaterer at det som har skjedd ikke skal forekomme.

– Det var nok litt naivt å kontakte NRK, men saken viste seg å være mye større enn forventet, sier Synnøve.

Utallige timer har gått til å kartlegge sakens enorme omfang, gå på befaringer, korrespondere med de ulike etatene, varsle og dokumentere, først som medlem i Hordnesskogens Venner og senere i Naturvernforbundet Hordaland.

Hun har heldigvis ikke stått alene. Både styret og administrasjonen har engasjert seg. Og særlig har de frivillige i naturmangfoldsgruppen gjort en viktig jobb det siste året med å dokumentere spredningen av fremmede arter. Også Forum for natur og friluftsliv Hordaland (FNF) har vært en viktig alliert.

Massiv avrenning og forurensing

Allerede i februar 2017 tvinger utallige bekymringsmeldinger landbruksetaten på befaring, der det slås fast at det har blitt brukt ulovlige masser i deler av veiprosjektet. Det rapporteres at «forskjellige jordtyper er blandet med avfall, bl.a. plast, folie,

SVIKT I SYSTEMET. Entreprenører som tar oppdrag med å kjøre avfall fra rivnings- og byggeprosjekter, er lovpålagt å levere det til egnede mottak. I disse sakene har det i stedet blitt brukt for å anlegge skogsbilveier, som staten er med på å finansiere. Det som var en kostnad for entreprenørene, har blitt til en inntektskilde. Koordinering av ansvar og kommunikasjon i den offentlige forvaltningen er nesten fraværende. Landbruksetaten ettergodkjente veiprosjekter og utbetalte statlige tilskudd til bygging av nye veier. Foto: Hordnesskogens venner.

metall, betong, leire, torv, gummi, keramikk, rør og slanger», og det konstateres at det har skjedd en «massiv avrenning og forurensing».

Grunneier pålegges å rydde opp forurensningen, og søknadsreglene for bygging av skogsbilvei skjerpes.

Det presiseres at kun naturlige masser, som stein, pukk og grus, skal benyttes. Men hva med skadene som allerede har skjedd? Og hvem skal holdes ansvarlig? Disse spørsmålene står fortsatt ubesvarte, og Hordnesskogens venner og Naturvernforbundet Hordaland ser derfor ingen annen mulighet enn å anmelde forholdene på Fanafjellet.

15 kilometer med skogsbilvei laget av forsøpelt jord,

overdimensjonerte fyllinger og veiskuldre, og et anslag på dumping av 20 000 til 25 000 lastebillast med omtrent 310 000 kubikk forurensede masser, vitner om et system som legger til rette for grove tilfeller av miljøkriminalitet.

Enorm skala og omfang

Fanafjellet er dessverre bare ett av mange eksempler. Bare i Bergensområdet finner vi lignende hendelser på blant annet Hylkje, i Skagemarka, på Hordnes, i Hausdalen, på Birkelandsfjellet, på Hauge/Bratland, og på Osterøy.

De dokumenterte lovbruddene er mange. Noen av veiene bygges helt uten søknad, og noen etter avslag. I andre saker er det gitt tillatelse til å bygge vei, men de

20 000 til 25 000 lastebillass med omtrent 310 000 kubikk forurensede masser, vitner om et system som legger til rette for grove tilfeller av miljøkriminalitet.

er bygd av urene masser, og blir dermed ulovlige likevel.

Felles for sakene er at de alle medfører store, ofte ulovlige, naturinngrep som igjenfylling av myr og dalfører. Dette blir forsøkt tildekket av jord som i flere tilfeller er forurensset med fremmedarter.

Noen steder står også viktige kulturminner i fare, noe som er tilfellet på Fanafjellet, der den gamle kirkeveien mellom Fana og Nordvik har blitt ødelagt på to punkter. Veifaret er sannsynligvis fra middelalderen, og klassifiseres i så fall som automatisk fredet kulturminne.

Et viktig gjennombrudd

I perioden november 2018 til november 2020 har vi levert

fire anmeldelser på henholdsvis Fanafjellet, Hordvik/Hylkje, Smogakampen og Hordnes. Vest politidistrikt henla de to første sakene i januar 2020 med begrunnelse i Straffeprosessloven § 71c. Vi klaget til Statsadvokaten, som også henla dem. Igjen klaget vi sakene videre til Riksadvokaten, som sendte dem på høring til Miljødirektoratet. Miljødirektoratet anbefalte etterforskning, og i juli 2021 beordret Statsadvokaten at Vest politidistrikt skulle etterforske de fire anmeldte sakene. I løpet av høsten 2021 ble det opprettet en egen etterforskningsgruppe i Vest politidistrikt, med bistand fra Økokrim.

I februar 2022 omgjorde

Riksadvokaten henleggelsen og beordret etterforskning av forholdene på Fanafjellet og Hordvik/Hylkje.

Vest politidistrikt har forespeilet at en avgjørelse når det gjelder eventuelle tiltaler, er nært forestående.

La deg provosere

De frivillige har gjort en uvurderlig innsats i kampen mot et system som tillater grove ødeleggelser av natur. Intensivt og målrettet arbeid har ført til viktige gjennombrudd i det som tidvis kan føles som et overveldende sakskompleks.

Synnøve har ikke klart å la saken ligge siden hun begynte å grave i den i 2018. Hun spurte seg selv om det virkelig var mulig at systemet er så dårlig. Hun ble provosert, men målrettet, da hun skjønnte at ja, det er det. Det var dette som skulle bli drivkraften de neste årene.

Så vær som Synnøve – la deg provosere!

Ida Helene Holm Hansen studerer master i bærekraft på UIB, og har hatt praksisplass hos oss på kontoret dette semesteret.

Hva kan du gjøre?

Hvis du har mistanke om at skogsbilveien du går på er bygd på ulovlig vis, kan du hjelpe til!

Dokumentere

Dokumenter det du ser. Ta bilder av søppel i bygningsmassene, uproporsjonerte fyllinger,

veiskuldre og åssider, og fremmede arter som ikke har vært der før.

Husk å ta bilder på avstand og oppgi nøyaktig posisjon, enten ved hjelp av GPS eller karttjenester på telefon, slik at det er mulig å spore funnene.

Meld i fra

Anmeld direkte til politiet, eller send dokumentasjonen til Naturvernforbundet Hordaland eller de ansvarlige etatene.

**TAKK FOR AT DU RYDDER
I DITT NÆRMILJØ. DET HJELPER!**

BERGEN
KOMMUNE

Alle kan gjøre litt

– men du trenger ikke gjøre det helt alene!

På ryddenorge.no får du oversikt over hvem som kan hjelpe til i ditt nærområde.

Ta gjerne kontakt med oss for å få tips til å komme i gang. En av våre viktige oppgaver, er å koordinere innsamling av eierløst, marint avfall.

Les mer på bof.no

**Bergen og Omland
Friluftsråd**

Bit for bit

Noen tjener fett på at vi ikke merker at naturen forsvinner.

Tekst: Mona Maria Løberg

Min datter, som lærer tegnspråk, så opp mot naboens store bjørk. Med de små hendene viste hun tegnene for «Fugl» og «Hvor?». Hun er bare 2 år og har ikke forstand til å vite at vi faktisk er midt inne i en naturkrise.

Det er stillere i hagen nå, enn da jeg var liten. Europeiske fuglebestander har minska med 600 millioner siden 1980. Det merkes. Iallfall blant de som husker.

Lytt til de som husker

En av dem, er Jan Rabben. Han har vært naturfotograf i 50 år. Og nå har han gitt ut boka «Fuglar og dyr rundt huset i skogen». Den er full av vakre bilder av nærnaturen. Interessen for fugler starta allerede på 60-tallet. Det er ikke rart at han merker forskjell når han går en tur i skogen, langs kysten, på fjellet eller i kulturlandskapet.

De som teller fugler og forsker på naturen, sier at

endringene er dramatiske. Det er lett å se om man følger med.

Kollektivt hukommelsestap

Men det gjør vi ikke.

– Vi lider av et kollektivt hukommelsestap! sier Anne Sverdrup–Thygeson så det ljoner i veggene på Scandic Lerkendal.

Da tungvekteren av en biolog entret scenen under Naturrestaureringskonferansen, våknet jeg til. Mange hadde fortalt om de fine prosjektene de er involvert i, men dette var noe annet. Hun snakket om 'endringsblindet'.

– Vi godtar at naturens helsetilstand blir dårligere, sier hun, fordi vi ikke oppfatter at endringene faktisk skjer.

Det som var en normal natur for tidligere generasjoner, er ikke det for oss som lever i dag.

– Dette er en av våre tids store utfordringer, sier hun, fordi det gjør at vi ikke har grunnlag til å ta grep.

Noen tjener store penger på å bygge ned naturen, fordi vi ikke reagerer tidsnok.

Litt og litt natur forsvinner

Avisene skriver stadig vekk om folk som vil flytte på ting. Iskanten. Markagrensa. Bygge ned, til det ikke finnes noen myr noe mer.

Posten vil bygge ut i Kokstaddalen, og nok en bit natur vil gå tapt. Enkelte innbiller seg til og med at fremtiden, det er å skjære seg gjennom naturen med en firefelts motorvei.

– Om 20 til 30 år, finnes det ikke skog utenom i reservater, fortsetter Sverdrup–Thygeson. Med mindre flere tar grep, og får stanset naturtapet.

Ikke nok med en tørrpinn

Nå er det kun 1,7% av all norsk skog som ligner urskogen! Trær kan bli mellom 500–1000 år gamle, og mange arter lever sine liv på døde trær. Men i en produksjonsskog får ikke trærne bli så gammel.

– Og det holder ikke med en hvilken som helst tørrpinne på en hogstflate! sier Sverdrup–Thygeson brått.

Gamle trær har akkurat det mange arter trenger, fordi de har kjuker, hulrom og sprekkebark. De overlever ikke i den ensarta og unge produksjonsskogen.

Hver arealsak hvor man ødelegge natur, virker kanskje ikke så dramatisk i seg selv. Men vi må innse, at det er ikke noe som heter 'bare en liten bit'.

UGLEUNGER. «Eit ugleliv er sjeldan langt», forteller Jan Rabben i boka «Fuglar og dyr rundt huset i skogen». Hønsehauk, biler, telefonledninger og høyspentlinjer er farlig for fuglene. Bare to av ti ungfugler overlever det første året!

NaturVest nr. 4 1986

Forurensning, atomkraftmotstand og naturglede.

Tekst: Mona Maria Løberg

La oss dykke ned i arkivet vårt, til det fjerde nummeret av NaturVest i 1986. Det var et halvår siden Tsjernobyl-ulykken, og atomkraft var naturlig nok et aktuelt tema. Motstanden var stor. Ulykken beskrives som en øyeåpner for folk, samtidig som myndighetene manglet beredskapsplan for slike ulykker.

«Vi må ikke synke inn i apati og dommedagsstemning» er oppfordringen i starten av bladet. Vi må heller utnytte den økte oppmerksomheten mot miljøspørsmål, for «Aldri tidligere har det vært lettere å nå frem til folk med at sur nedbør, atomkraft, forurensninger og ozonlag er viktige ting å diskutere».

Ozonlagets helsetilstand er forbedret, men forurensning er et like hett tema i dag som i 1986. Vi kan lese at det var kommet inn mange søknader om

fiskeoppdrett, og forurensningen i Sørfjorden og Hardangerfjorden beskrives som betydelig. Det var dokumentert alt for høye nivåer av kadmium i skalldyr, og kvikksølv og arsen i flyndre.

I artikkelen *Giftige bølger* rapporterte Otto von Münchov at miljøvernorganisasjonene verden over har hatt et travelt år. Blant annet hadde flere hundre tonn med gift strømmet ut i Rhinen, etter en brann i en kjemikaliefabrikk i Sveits.

Også på 80-tallet inviterte vi til *naturgledeturer*, hvor målet var å gjøre folk mer «naturvernbevisste». I august arrangerte Rezi Faye og Ingegjerd Næss en tur til Stord, hvor «36 deltakere i alderen 10–80» fikk se både gruver og vakker natur. En av de lokale fra Stord, Arne Berger kunne visst ikke rose Stords vakre natur nok. «En dag vekke fra Stord var bortkastet!» skal han

ha sagt.

På side fem er en julefortelling av selveste Jon Fosse, skrevet spesielt for leserne av NaturVest. Den, og resten av bladet, kan du lese på naturvernforbundet.no/hordaland/naturvest.

Let i arkivet

Vi er gang med å publisere dokumenter, tilgjengelig for alle på nett. Der finner du uttalelser, medlemsmagasiner, brosjyrer og rapporter.

naturvernforbundet.no/dokumenter

bir.no | 55 27 77 00 | BIRrenovasjon. Foto: Siv Kristin Hovland, Bergen brannvesen

Unngå brannfare!

Teip polene og oppbevar brukte batterier i et syltetøyglass før du leverer dem til butikk eller en gjenvinningsstasjon.

Når bilkøene på nytt stenger byen

Tekst: Tom Skauge

Bybanen til Åsane kommer. Heldigvis.

Nyttetrafikken kan ikke leve med uforutsigbare køer. En rapport som Transportøkonomisk institutt nylig publiserte, mener Bergen og andre norske byer neppe klarer å nå sine mål om nullvekst i biltrafikk som er avtalt i Byvekstavtalen.

Mange i Bergen er skuffet og urolige etter at byrådsleder Meyer presenterte avtalen for sin flertallsallianse i bystyret.

En ny tunnelutredning som skal gjøre alle tilfreds, vil sannsynligvis forsinke arbeidet med å finansiere Bybanen til Åsane.

Den gode nyheten er at det er ingen vei tilbake. Køene blir raskt ulevelige for asfaltalliansen også.

Da en visjon om Bybane fikk sitt første flertall i Bergen Bystyre 1995 var det flere tungtveiende argumenter: Det gamle løftet fra Statens vegvesen om at motorveier gjennom Bergensdalen skulle ta vekk bilkøene viste seg å være feil. Lokal luftforurensing gav et betydelig helseproblem. Eksos og andre kilder gav forurensning over tillatte grenseverdier når kuldelokket la seg over byen. Kollektivdekningen var så lav som 7% i snitt.

Bybanen har flyttet millioner av reisende fra vegnettet slik at dette i større grad kan

EN PROBLEMLØSER. Bybanen har flyttet millioner av reisende fra vegnettet, så det har blitt bedre plass til bl.a. nyttetrafikken. Foto: Mona Maria Løberg.

gi plass til nyttetrafikken. Alternative strategier for bedre busstilbud med kollektivfelt på innfartsårene er blitt stoppet politisk, av Statens vegvesen eller av Politiet.

Vegnettet i Bergen er svært sårbart. En risikoanalyse for Fløyfjellstunnelen fra 2020 viste at Fløyfjellstunnelen var stengt i 4581 timer i 5-årsperioden 2014–2018. Utfordringene for fremkommelighet er minst like store i dag.

I samarbeid med Miljøvernforbundet har vi laget en oversikt over veiplaner som på ny skal fylle Bergen med biler. Inkludert ny vei til Os, Sotrabroen, Hordfast og en rekke andre planer i nord og øst skal veikapasiteten økes med kostnader på mer enn 120

milliarder kroner.

Manglende interesse for å gi reisende fra Åsane et køfritt kollektivtilbud vil sannsynligvis på nytt øke bilkøene og blokkere for nyttetrafikken. For dem som mener Bergen ikke skal få et overbelastet vegnett som blokkerer Bergensdalen, finnes det i dag bare en realistisk gulrot: Gi reisende som ikke må bruke bil, et godt transportalternativ.

Når virkelighet med nye køer fra bilbyen Bergen møter utestemmene fra tunnelaktørene i «asfaltalliansen», tror vi den beste og billigste traseen til Åsane raskt tvinger seg frem, kanskje ved hjelp av et bedre saklighetsnivå for den politiske samtalen?

MYRENE ER LEVESTED FOR SJELDNE ARTER. Kysthumle er en nært truet art. Det eneste registrerte funnet av denne arten i Bergen i nyere tid, er gjort i den største myra i planområdet. Foto: Gunvar Mikkelsen.

Kokstaddalen

Viktige myrer kan forsvinne.

Tekst: Mona Maria Løberg

Posten planlegger å ta to store jafs av naturen i området Kokstad–Flesland. De vil bruke en del av naturområdet til å bygge en ny terminal, og resten vil de selge for å finansiere kalaset. Det er klart – de skal jo flytte fra Minde og Dokken. Men i en tid med naturkrise, er det ikke en god løsning å spise flere biter av naturen.

Vi klager igjen

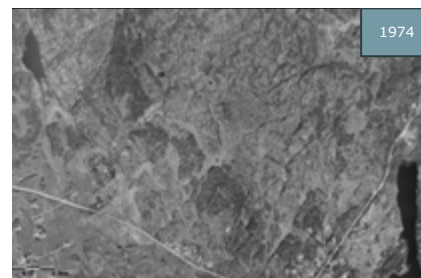
Først fikk Posten lov til å bygge, men etter at vi klagde, opphevd Statsforvalteren vedtaket. Planen ville totalt ødelegge 270 dekar av det som i dag er kystfuruskog, myrer og tjern, og det var ikke tatt hensyn til naturmanfoldet. Noen endringer ble gjort, og så ble planen vedtatt. Vi kommer til å klage på ny.

Ny kunnskap

Som i mange andre saker, var kunnskapsgrunnlaget svakt. Heldigvis har nye opplysninger kommet til bords siden starten, og konsulentselskapet NNI har laget en grundig rapport om myrene i området.

Det er observert flere rødlistede arter i området: kysthumle, granmeis, gulspurv og purpurlyng.

Hvis man har tenkt å nå målene om vern av natur og klima, så kan man begynne med å *ikke* bygge ned myrene. De er naturens flomdempere og lagrer karbon – så lenge vi lar dem være i fred.

KOKSTAD–FLESLAND. Det har blitt gjort mange inngrep i området. Bildene er fra 1974, 1980 og i 2022.

Marineholmen i Bergen

En test på naturavtalen fra Montreal for GC Rieber?

Tekst: Ida Helene Holm Hansen

Naturvernforbundet har protestert på GC Rieber sine planer for det store tomtearealet Marineholmen sentralt i Bergen, vest for Nygårdsparken i sørenden av Møhlenpris.

Tomten har i dag et uforsvarlig stort antall parkeringsplasser. Vi har uten hell bedt eiendomsselskapet vise samfunnsansvar og ta vekk flere hundre p-plasser som i dag trekker trafikk inn mot Bergens sentrum.

Den nye reguleringsplanen som GC Rieber har søkt Bergen

kommune om å få iverksette, har svært stor arealutnyttelse og vil med sine høyhus gi en skyggevirksomhet mot den populære Nygårdsparken.

Et av våre svært sentrale krav, er at planene bør inneholde en park-arm midt i prosjektet som forbinder Nygårdsparken med Puddefjorden.

Vårt krav til GC Rieber og Bergen kommune er blitt ytterligere forsterket av den nye naturavtalen fra Montreal som Norge og 195 andre land har skrevet under.

Nye krav og grønne mål

Siden all natur ligger i en kommune, er kommunene naturens viktigste støttespillere!

De nye kravene til naturmangfold går hånd i hånd med vårt arbeid for å gjøre Bergen arealpositiv. Det betyr at det arealet som er grønt, skal vokse, i stedet for å minke. Nåværende planforslag vil ikke bare skape en barriere mellom Bergens flotteste park og vår vakre sjøfront, men går direkte mot disse målene.

Hold deres del av avtalen

GC Rieber ønsker å fremstå som et ansvarlig eiendomsselskap som vektlegger reduserte klimautslipp og miljøhensyn. Med forventninger om 30 % restaurering av ødelagt natur fra Montrealavtalen, anmoder vi derfor at grønne GC Rieber skal endre sine planer i tråd med vårt forslag om en parkarm

fra Nygårdsparken ut til Puddefjorden.

Vi vet at parkanlegg kan ha stor verdi for bl.a. fugle- og dyrelivet i urbane område I tillegg sikrer vårt forslag:

- Ingen massiv byggbarriere som stenger Nygårdsparken inne.
- Nesten sammenhengende grøntakse fra Puddefjorden til Ulriken og Fløyen.
- Bevaring av Bergens viktigste park.
- Selv om utbygger viser samfunnsansvar og anlegger en park-arm er det fortsatt lønnsomt for utbygger.

Innta en posisjon på et moralsk høydedrag for naturmangfold, og vis at dere følger opp naturavtalen!

	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI
	JA	NEI

STORSTØTTE. Vi spurte partiene: «Vil partiet støtte forslaget vårt om en grønn arm med park mellom Nygårdsparken og Puddefjorden, i samband med reguleringsplan for Marineholmen?». Forslaget fikk sterk støtte før valget.

Naturavtalen

På FNs naturtoppmøte i Montreal i desember 2022 inngikk 196 land en omfattende avtale om å bevare verdens naturmangfold. Målet er å sikre at verden verner minst 30% av natur på land og vann, og restaurerer 30% natur innen 2030.

Et vekstår for organisasjonen

Vi har hatt god medlemsutvikling gjennom året, tross noe tilbakefall etter Bybane-demonstrasjonene tidligere i høst. Innen utgangen av 2023 har vi fått to nye lokallag, samt et fagutvalg for havbruk.

Kvinnherad lokallag har gjenoppstått

Da lokallaget i Kvinnherad ble lagt ned forrige vinter, satte noen dyktige folk umiddelbart i gang prosessen med å bringe nytt liv i lokallaget. 30. august var det gjenoppstått!

Det nye styret vil arrangere dugnader og få til samarbeid med kommunen når det gjelder fremmede arter, samt jobbe med høringsuttalelser i utbyggingssaker.

Ifølge leder Mari Teigen Varanes har lokallaget et overordna mål om å spre naturglede. Planen er å både arrangere blomster- og fuglesangtur, og kurs i å lage blomstereng.

Lokallag i Øygarden

I slutten av november ble Naturvernforbundet i Øygarden stiftet. Sunniva Vatile ble valgt som leder for det ferske styret som teller fem totalt. De vil invitere medlemmer med på strandrydding, følge lokale høringssaker og verneprosesser tett, og ha spesielt fokus på myr, kystlynghei og fugleliv. I mars skal de ha sitt første årsmøte. Om du vil engasjere deg i Øygarden, kan du kontakte dem.

Større fokus på oppdrett

Oppdrettsbransjen er en viktig næring langs kysten, men truslene er store for fjordene og for villaksen. Oppmerksomheten rundt oppdrettssakene har økt voldsomt den siste tiden, og særlig har Hardangerfjorden vært en varm potet i vår del av landet.

Vi har med dette sett behov for en faggruppe som kan gå inn i slike og lignende saker. Derfor har vi satt sammen et eget havbruksutvalg som skal sørge for god kvalitet og faglig tyngde inn i fremtidige høringssaker.

Den mangfoldige og engasjerte faggruppa på nesten 20 medlemmer har konstituerende møte 11. desember.

Flere lokallag på trappene

Med flere lokallag, blir vi bedre til å fange opp sakene som påvirker natur og miljø.

Å starte lokallag er ikke særlig vanskelig, og administrasjonen bidrar med både kunnskap, innsats og dekker oppstartskostnadene.

Nå er vi i dialog med medlemmer i både Sveio, Osterøy og Bjørnafjorden kommuner om å starte lokallag. Har du lyst til å bidra her, eller starte lokallag i din kommune? Da vil vi gjerne snakke med deg!

Miljøagentene i Hardanger

Miljøagentene er barneorganisasjonen vår, og nå har det kommet et lokallag i Hardanger! Hurra!

Om det mangler et lokallag for

Medlemstall

Bergen	2273
Uten lokallag	404
Voss	305
Hardanger	214
Nordhordland	204
Askøy	188
Stord	126
Kvinnherad	81

Totalt 3795 per 16.11.2023

Når vi målet om 4000 snart?

Bli Miljøagent!

Visste du at barna dine kan bli Miljøagenter, om du har familiemedlemskap i Naturvernforbundet? Send oss en epost til medlem@naturvernforbundet.no med navn og fødselsdato på alle som skal være med i medlemskapet.

barna der du bor, så kan du starte opp et selv. Mer informasjon om hvordan du gjør det, finner du her: miljoagentene.no/lokallag

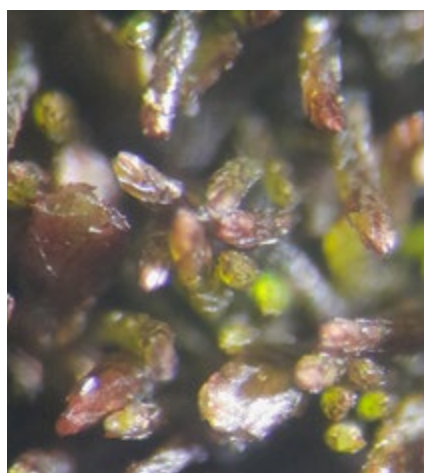

Vestlandske kystfjell

Et blankskurt landskap med naturverdier av internasjonal klasse.

Tekst og foto: Torbjørn Høitomt

Fjellområdene utgjør en stor del av det vestnorske landskapet. Opplevelsesverdien er udiskutabel og fjellene brukes flittig både av lokalbefolkning og turister. Folk fra hele verden kommer for å oppleve

FØRSTE FUNN PÅ FASTLANDET I EUROPA. Mosearten *Marsupella stableri* ble nylig funnet i Norge på Setrefjellet i Masfjorden.

det frodige fjordlandskapet. Vår og forsommer står de grønne fjordliene i sterk kontrast til de hvite fjellene, og det hvite, altså snøen, er veldig sentral i fortellingen om disse fjellene og alle artene som holder til her. Selv om landskapet er karrig og snøen dominerer, kan de by på mye mer enn villrein og fjelltype.

Nedbør og vind

At det kommer mye nedbør på Vestlandet er kanskje unødvendig å nevne. Enkelte steder i midtre fjordstrøk kommer det i gjennomsnitt over 3000 mm nedbør i året. Det er det få andre steder i Europa som slår. Norges beliggenhet langt mot nord, gjør at mye av denne nedbøren faller som snø, særlig i fjellområdene. Snøen kan mer eller mindre dekke

disse fjellene i 9–10 måneder av året. Gjennom en lang vinter med vind og snø fordeler snøen seg ujevnt utover fjell-landskapet. Fra avblåste rabber nesten uten snø til mektige fonner i forsenkninger og på steder i le for herskende vindretning.

Den viktige snøen

Snøen betyr «alt» for artene i fjellet. Vegetasjonssamfunnene er bygget opp rundt snødekkets varighet. På rabbene frysetørkes alt som stikker opp av det tynne is- og snølaget og da hjelper det lite at snøen smelter tidlig. I snøleiene ligger planter og andre arter godt beskyttet under en tykk vinterdyne, men når snøen ikke forsvinner før i august, har man dårlig tid til å vokse og formere seg når solstrålene først treffer.

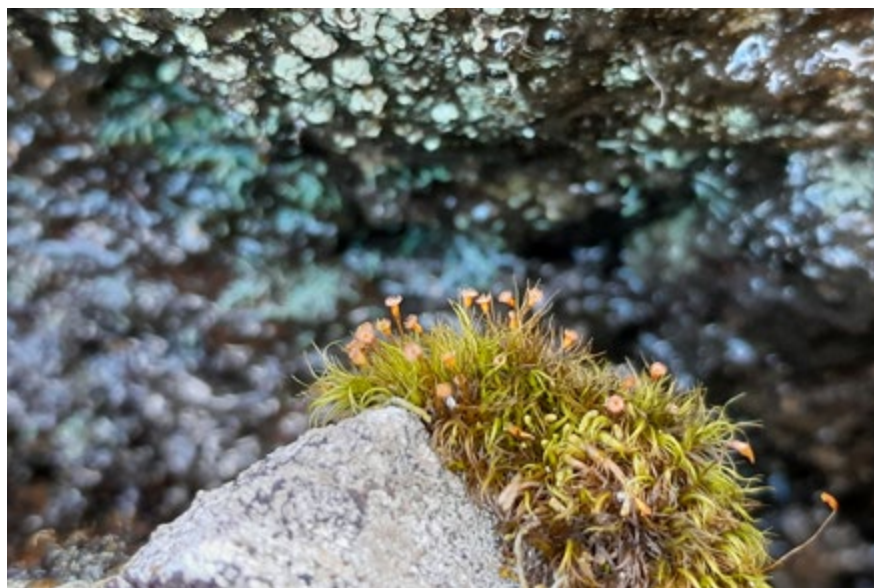
Eller skal vi si om solstrålene treffer? For regndagene er mange i den varme årstida. Artene som har funnet seg til rette i de mest nedbørrike, vestnorske fjellene har tilpasset seg et liv omgitt av snø og vann. I de fleste norske fjellområder opptrer snøleier oftest som avgrensede arealer der snøen ligger særlig dyp. I kystnære høyfjell på Vestlandet tar snøleiene fullstendig styringa. De ekstreme snøforholdene gjør at snøleiene stedvis nærmest er heldekkende, særlig i områder høyere enn 900–1000 meter over havet. Annen fjellvegetasjon må finne seg i å spille en underordnet rolle.

Snø, frost og hutre

En artsgruppe som tar seg godt til rette under kalde og våte forhold er moser. Mosene er evolusjonært primitive og regnes som våre første landplanter. De har ikke røtter og mange arter er tilpasset å vokse rett på stein eller ren mineraljord. Når man er på mosejakt i norske høyfjellsområder blir man raskt kjent med både snømoser, hutremoser og frostmoser. Navnene levner liten tvil om hvor disse hører hjemme.

STORE POPULASJONER PÅ VESTLANDET. Jøkelstarr er også kategorisert som en nær truet art.

NÆR TRUET. Faksjøkelmose vokser i snøleier blant annet ved Torhaugen i Masfjordfjella.

Internasjonalt ansvar

Mosefloraen i de vestnorske fjellene er relativt dårlig kjent, men de siste årene har viktige kunnskapshull blitt tettet. Det er gjort grundige undersøkelser av fjellområder fra Hjelmeland i sør, via Stølsheimen og Masfjordfjella og nordover til Høyanger. Disse undersøkelsene har avdekket store bestander av flere mosearter som har en stor andel av sine europeiske populasjoner i fjellene på Vestlandet. For enkelte arter er faktisk disse fjellene de viktigste

leveområdene i hele verden.

Dette betyr at lille Norge har et internasjonalt ansvar for å sørge for at disse naturverdiene ivaretas.

Senest nå i 2023 ble det oppdaget to mosearter i Masfjordfjella som tidligere ikke er kjent fra Norge. For en av disse, levermosen *Marsupella stableri*, var dette det første funnet i fastlands-Europa. Tidligere var arten kun kjent fra de britiske øyer.

Mye vestlandsnatur har blitt undersøkt med tanke på naturmangfold de siste årene, men disse karrige og snørike fjellene har stort sett gått under radaren. Heretter må denne naturen prioriteres og kartleggingsstatusen må heves opp på nivå med andre internasjonale ansvarstyper som regnskog og bekkekløfter.

Mørke skyer i horisonten

Vi har fortsatt store arealer med intakt fjellnatur både på Vestlandet og i resten av landet. Riktignok trues en arealkrevende art som villrein av oppstyking av leveområder og stadig økende ferdsel, men for små moser som

FRA MASFJORDFJELLA. Strandsotmose (VU – sårbar) finnes spredt langs bekker i fjellene på Vestlandet.

lever i snøleier kan det virke som somre og vintre avløser hverandre inn i evigheten.

Men det er mørke skyer i horisonten. Mens norske politikere mener norsk olje- og gassindustri skal utvikles heller enn avvikles, trues de internasjonalt verneverdige fjellområdene av stigende temperatur. Andelen nedbør som faller som snø vil gradvis synke og snøleiene vil smelte ut tidligere. Arter fra lavereliggende områder kryper oppover i fjellene og utkonkurrerer de særegne fjellartene.

Snøleiene vil trolig rammes særlig hardt ved at de tørker ut. Da vil snøleieartene erstattes av mer trivielle fjellheiarter. På toppen av klimautfordringene planlegges vindindustri, kraftlinjer og gondolbaner i disse områdene. Dette fører med seg arealbeslag, oppstyking av gjenværende fjellnatur og økt ferdsel inn i sårbare og verdifulle områder.

Farlig fragmentering

Når intakt natur stykkes opp kaller vi det fragmentering. Fragmentering av fjell-landskapet

Mens norske politikere mener norsk olje- og gassindustri skal utvikles heller enn avvikles, trues de internasjonalt verneverdige fjellområdene av stigende temperatur.

skjer ved arealinngrep som hyttebygging og bygging av nye veier, men også ved at klimaendringene flytter tregrensen oppover, slik at skogen på sikt vil ta over og stykke opp de lavereliggende fjellområdene.

Skogene vil også fungere som barrierer mellom gjenværende fjellområder. Når arter blir isolert på slike «øyer» i landskapet, blir de ekstra sårbare for menneskelige eller naturlige endringer, blant annet fordi spredningen mellom leveområder blir vanskeligere. I tillegg er veier og andre ferdselsårer potensielle «hurtigspor» for mange

lavlandsarter på vei oppover i høyden.

La deg imponere

Om noen måneder venter en ny sommer. Jeg vil anbefale alle å ta en tur og se hvordan internasjonal ansvarsnatur ser ut. I områdene rundt Skavlabu i Stølsheimen kommer denne naturen virkelig til sin rett. Og selv om du ikke kjenner til de mange artene som du møter langs din vei, kan du nyte følelsen av å oppleve natur som knapt finnes andre steder i verden. Men trø varsomt, dette er fjellrypa, snøulla, jøkelstarrens, og ikke minst mosenes rike.

Om kartleggingsprosjektene

Torbjørn Høitomt er ansatt i Biofokus og er økolog og mosespesialist. I 2022 og 2023 har han og kollegaer arbeidet med kartlegging av natur i flere fjellområder på Vestlandet. Alle disse prosjektene har bidratt med ny og sårt tiltrengt kunnskap om naturen i våre vestligste fjellområder.

Prosjektene er finansiert av Artsdatabankens Artsprosjekt, Statsforvalteren i Vestland, Forum for natur og friluftsliv i Hordaland, Motvind Sunnfjord og Ytre Sogn og Statnett. Les Stølheims-rapporten:

SIM

OKTAN Sørland

Tenk miljø – brems forbruket!

Sunnhordland
Interkommunale
Miljøverk IKS

Svartasmoget,
N-5419 Fitjar

Telefon: 53 45 78 50
Telefaks: 53 45 78 60
E-post: sim@sim.as

www.sim.as

Gi grasrotandelen til
Naturvernforbundet Hordaland!
Norsk Tipping gir inntil 7% av
spillinnsatsen.

Naturvernforbundet
Hordaland

**Effektive og sunne
hud- og hårprodukt frå Voss**

Me plukkar viltvoksende plantar,
brukar biene våre sine råstoff,
og produserer økologiske produkt for hand.

vossabia.no

Gi en reparasjon i gave!

Med Reparasjonsgavekortet kan
du få reparert klær, sko, møbler,
hvitvarer, mobiltelefoner og
datautstyr.

reparasjonsgavekortet.no

Naturvernforbundet
Hordaland

SUF Stavanger Urban Folkeshøgskole

Sanke & plante

Programmering & utvikling

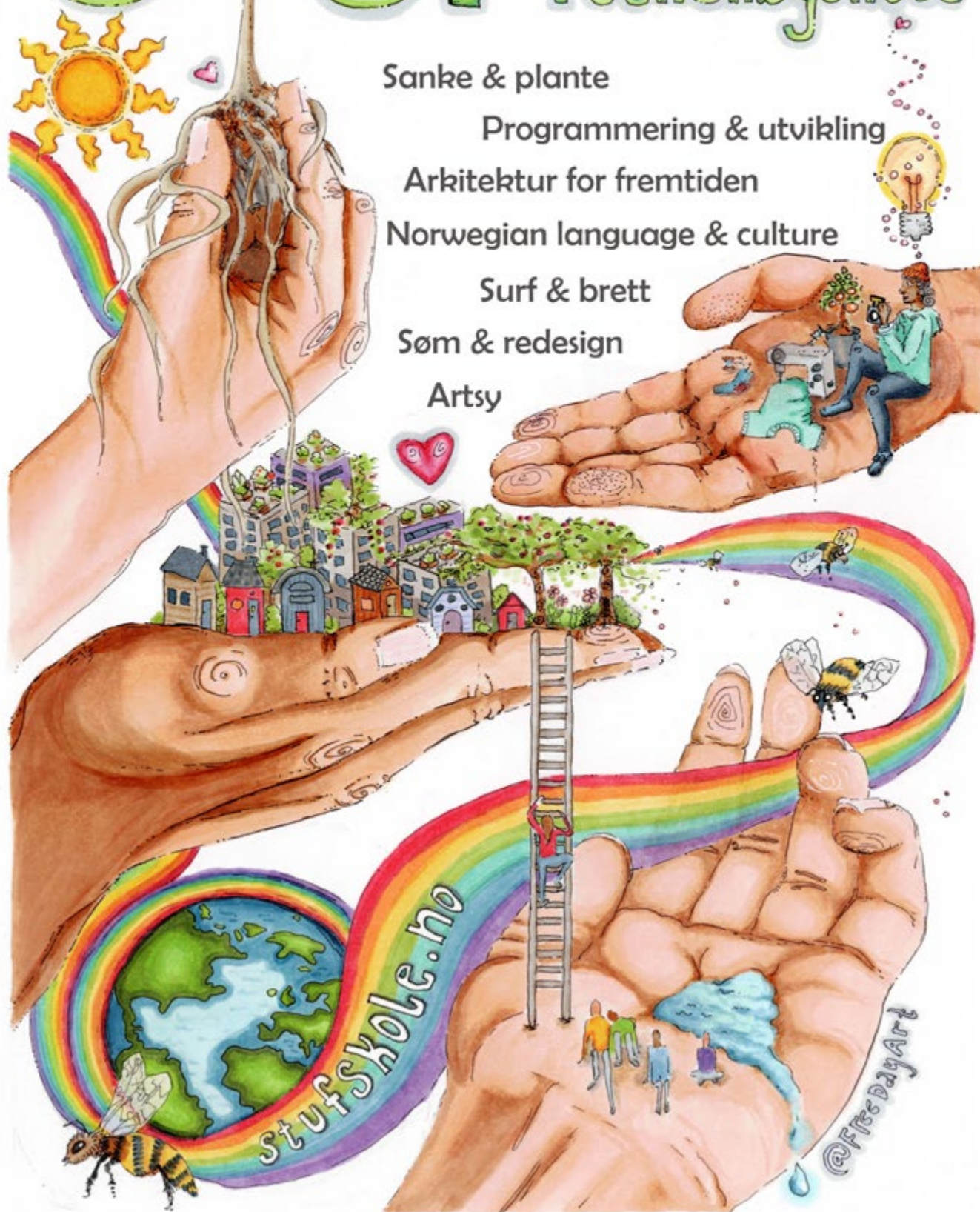
Arkitektur for fremtiden

Norwegian language & culture

Surf & brett

Søm & redesign

Artsy

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Baksiden

Alltid oppdatert kalender på
naturvernforbundet.no/hordaland

Tips valgkomiteen!

Valgkomiteen ønsker forslag til gode kandidater til fylkesstyret. Særlig personer med minoritetsbakgrunn, kvinner, yngre personer og personer bosatt utenfor Bergen.

Send forslaget ditt med begrunnelse til tonewsalomonsen@gmail.com.

Frist: 2. januar 2024.

Årsmøte

Årsmøte for Naturvernforbundet Hordaland i 2024 er lørdag 16. mars. Du er velkommen!

Søker frivillige

Bli en del av beredskapsgruppen *Ren kyst*, og tjen penger på øvelser og aksjoner. Vi har rekruttert 65 medlemmer til gruppen, men det er plass til flere. Du må være over 18 år, medlem hos oss og delta på obligatorisk kurs. Meld interesse her:

Verv en venn!

Hvis vi får flere med i organisasjonen, står vi sterkere slagkraft i sakene vi jobber med. Vi får mer støtte fra staten og flere engasjerer seg.

Det er lett å melde seg inn. Send SMS med NATUR til 2002, eller fyll ut skjemaet:

Tips oss!

Vi tar imot tekster, bilder og tips til saker på naturvest@naturvernforbundet.no